

مولی مهدی نراقی

گزیده علم اخلاق اسلامی

دکتر سید جلال الدین مجتبوی

www.ketab.ir

انتشارات حکمت

تهران، ۱۴۰۰

انتشارات حکمت

تهران، خیابان انقلاب، ابتدای ابوریحان، شماره ۹۴، کدپستی: ۱۳۱۵۶۹۴۱۶۵
تلفن: ۶۶۴۰۶۵۰۵، ۶۶۴۱۵۸۷۹، ۶۶۴۶۱۵۹۱
سامانه پیام کوتاه: ۰۲۱۶۶۹۵۰۹۸۷

www.hekmat-ins.com hekmatpub
info@hekmat-ins.com hekmatpub

گزیده علم اخلاق اسلامی ترجمه کتاب جامع السعادات

نویسنده: مولی مهدی نراقی
ترجمه دکتر سید جلال الدین مجتوی

چاپ سوم (ویرایش جدید): ۱۴۰۰ ش./ ۱۴۴۲ ق.
شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۶۱۶-۲۸-۹

حروفچینی و صفحه‌آرایی: واحد تولید حکمت
چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر کیمیاوی حضور

(کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است)

تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه (از قبیل چاپ، فتوکپی،
الکترونیکی، صوت و تصویر) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

۱۶۰۰۰۰ تومان

فهرست

۱۱	پیش‌گفتار
۱۳	مقدمه مترجم
۲۹	زندگینامه مؤلف
۳۳	مقدمه مؤلف

بخش اول: در مقدمات ۳۷-۵۲

حقیقت انسان و حالات اعتباری او ۳۹؛ تجرد و بقای نفس ۳۹؛ فضایل و رذایل اخلاق ۴۰؛ اخلاق نکوهیده، معارف را از انسان پوشیده می‌دارد ۴۰؛ عمل همان پاداش است ۴۱؛ تأثیر مزاج در اخلاق ۴۳؛ تأثیر تربیت در اخلاق ۴۴؛ شرف علم اخلاق به سبب شرافت موضوع و غایت آن است ۴۵؛ نفس و نام‌ها و قوای چهارگانه آن ۴۶؛ حقیقت خیر و سعادت ۴۸؛ شرایط حصول سعادت ۴۹؛ هریک از قوای چهارگانه را لذتی و آلمی است ۵۰

بخش دوم: در بیان اقسام اخلاق ۵۳-۶۸

فصل ۱: فضایل چهارگانه و حقیقت عدالت ۵۵؛ فصل ۲: تحقیق در حد وسط و اطراف آن (افراط و تفریط) ۵۷؛ فصل ۳: اجتناس و انواع رذایل ۵۹؛ فصل ۴: فرق بین فضیلت و رذیلت ۶۳؛ فصل ۵: عدالت شریف‌ترین فضیلت است ۶۵؛ طریق ترتیب اکتساب فضایل ۶۷

بخش سوم: در حفظ اخلاق ستوده و دفع اضداد آن ۶۹-۲۵۲

مقدمه: راه حفظ اعتدال فضایل ۷۱؛ دستور معالجه در طب روحانی ۷۲

مقام اول: رذایل و فضایل متعلق به قوه عاقله ۷۵-۱۰۶

فصل ۱: جربرزه و جهل بسیط ۷۷؛ شرف علم و حکمت ۷۸؛ آداب تعلم و تعلیم ۷۹؛ علم الهی، علم اخلاق و فقه،

۸ گزیده علم اخلاق اسلامی

شریف‌ترین علوم‌اند ۸۱: اصول عقایدی که مورد اتفاق و اجماع است ۸۲: فصل ۲: جهل مرکب ۸۴: شک و حیرت ۸۴: یقین ۸۵: شرک ۸۷: توحید در فعل ۸۸: فصل ۳: خواطر نفسانی و وسوس شیطانی ۹۱: فصل ۴: حدیث نفس و اندیشه نیک و تفکر ۹۸: فصل ۵: مکر و حيله ۱۰۵

مقام دوم: رذایل و فضایل متعلق به قوه غضب ۱۰۷-۱۷۵

فصل ۱: تهور و تجبن ۱۰۹: شجاعت ۱۱۰: فصل ۲: خوف ۱۱۱: فرق بین آرامش دل و ایمنی از مکر خدا ۱۲۱: خوف و رجاء ملازم یکدیگرند ۱۲۱: فصل ۳: کوچکی و ضعف نفس ۱۲۸: بزرگی و صلابت نفس ۱۲۸: ثبات و پایداری، اخص از بزرگی نفس است ۱۲۹: دنائت همت ۱۲۹: فصل ۴: بی‌غیرتی و بی‌حمیتی ۱۳۱: غیرت و حمیت ۱۳۱: فصل ۵: عجله و شتابکاری ۱۳۶: درنگ و تأنی، وقار و آرامش ۱۳۷: فصل ۶: بدگمانی به خالق و مخلوق ۱۳۸: حسن ظن ۱۴۰: فصل ۷: خشم ۱۴۱: فضیلت بردباری و فرو بردن خشم ۱۴۵: فصل ۸: انتقام ۱۴۷: عفو ۱۴۸: فصل ۹: عُف (درشتی و سخت‌گیری) ۱۴۹: رفق و نرمی ۱۴۹: مدارا ۱۵۰: فصل ۱۰: بدخلقی (به معنی اخص) ۱۵۱: راه‌های اکتساب خوش‌خویی ۱۵۲: فصل ۱۱: کینه ۱۵۴: دشمنی آشکار ۱۵۵: فصل ۱۲: زدن، دشنام گفتن، لعن و طعن ۱۵۶: فصل ۱۳: عجب ۱۵۸: شکسته‌نفسی ۱۶۴: فصل ۱۴: کبر ۱۶۵: تواضع و ستایش آن ۱۶۹: ذلت ۱۷۰: افتخار (فخر فروشی) ۱۷۱: بغی (سرکشی) ۱۷۱: خودستایی ۱۷۲: فصل ۱۵: عصبيت ۱۷۳: کتمان حق ۱۷۳: انصاف و ایستادن بر حق ۱۷۴: قساوت ۱۷۵

مقام سوم: رذایل و فضایل قوه شهویه ۱۷۷-۲۴۲

فصل ۱: شه ۱۷۹: فواید گرسنگی ۱۸۰: شهوت جنسی ۱۸۱: جمود ۱۸۲: عفت ۱۸۳: فصل ۲: دنیا دوستی ۱۸۵: فصل ۳: مال دوستی ۱۹۴: زهد ۱۹۹: فصل ۴: غنا ۲۰۲: فقر ۲۰۳: فصل ۵: حرص ۲۱۰: قناعت ۲۱۲: فصل ۶: طمع ۲۱۴: بی‌نیازی از مردم ۲۱۴: فصل ۷: بخل ۲۱۶: سخاوت ۲۱۸: شجاعت مدلل و بخشش واجب ۲۱۹: ایثار ۲۲۰: دنباله ۲۲۰: اول: زکات ۲۲۱: دوم: خمس ۲۲۵: سوم: اتفاق بر خانوادۀ خود ۲۲۶: اول: صدقه مستحب ۲۲۷: دوم: هدیه ۲۲۸: سوم: میهمانی ۲۲۹: چهارم: حق معلوم و حق حصاد (درو) ۲۳۰: پنجم: قرض دادن ۲۳۱: ششم: مهلت دادن ۲۳۱: هفتم: دیگر اتفاقات مستحب ۲۳۲: فصل ۸: طلب حرام (حرام‌خواری) ۲۳۳: ستایش و رع ۲۳۷: فصل ۹: غدر و خیانت ۲۳۹: انواع فجور ۲۳۹: خوض در باطل ۲۴۰: سخن بیهوده و پُرگویی ۲۴۰: خاموشی ۲۴۲

مقام چهارم: رذایل و فضایل متعلق به دو یا سه قوه (عقله، غضب و شهوت) ۲۴۳-۲۵۴

فصل ۱: حسد ۲۴۵: خیرخواهی ۲۵۲: فصل ۲: ایذاء، اهانت و تحقیر ۲۵۴: خودداری از آزدن مسلمانان ۲۵۵: فصل ۳: ظلم به معنی اخص ۲۵۷: عدالت به معنی اخص ۲۵۸: ترساندن و اندوهناک ساختن مؤمن ۲۶۰: شاد ساختن مؤمن ۲۶۰: فصل ۵: کمک نکردن به مسلمین و بی‌اعتنایی به امور آنان ۲۶۲: برآوردن حوایج مسلمین ۲۶۳: فصل ۶: سستی و مسامحه در امر به معروف و نهی از مکر ۲۶۴: کوشش در امر به معروف و نهی از مکر ۲۶۶: فصل ۷: دوری و جدایی از برادر مؤمن ۲۷۱: الفت و دیدار ۲۷۲: فصل ۸: قطع رحم ۲۷۴: صلۀ رحم ۲۷۶: فصل ۹: عیب‌جویی و لغزش‌یابی ۲۸۰: عیب‌پوشی ۲۸۱: فصل ۱۰: فاش کردن راز ۲۸۲: رازپوشی ۲۸۲: سخن‌چینی ۲۸۲: سعایت ۲۸۴: فصل ۱۱: فساد کردن میان مردم ۲۸۵: اصلاح ۲۸۵: شحاتت ۲۸۶: فصل ۱۲: مرء و جدال و خصومت ۲۸۷: خوش‌کلامی ۲۸۹: فصل ۱۳: استهزاء و مسخره کردن ۲۹۰: مزاح و شوخی

کردن ۲۹۱؛ فصل ۱۴: غیبت ۲۹۳؛ بهتان ۳۰۲؛ ستایش، و موارد حُسن و قبح آن ۳۰۲؛ فصل ۱۵: دروغ ۳۰۴؛ راستگویی و ستایش آن ۳۰۹؛ زبان زیان‌بارترین اعضاء است ۳۱۱؛ خاموشی ۳۱۲؛ فصل ۱۶: حُب جاه و شهرت ۳۱۴؛ حُب گمنامی ۳۲۰؛ فصل ۱۷: حُب مدح و کراهت ذم ۳۲۲؛ ضد حُب مدح ۳۲۴؛ فصل ۱۸: ریا ۳۲۶؛ اخلاص و حقیقت آن ۳۳۴؛ نفاق ۳۳۷؛ فصل ۱۹: غرور (فریفتگی) ۳۳۸؛ ضد غرور، هوشیاری و علم و زهد است ۳۴۹؛ فصل ۲۰: آرزوی دراز ۳۵۰؛ کوتاهی آرزو ۳۵۱؛ فصل ۲۱: گناهکاری و بی‌شرمی ۳۵۵؛ فصل ۲۲: اصرار برگناه ۳۵۶؛ توبه و تعریف آن ۳۵۷؛ انابت ۳۶۸؛ محاسبه و مراقبت ۳۶۹؛ فصل ۲۳: غفلت ۳۷۳؛ نیت ۳۷۳؛ فصل ۲۴: کراهت ۳۷۸؛ شوق ۳۷۹؛ محبت ۳۸۱؛ فصل ۲۵: ناخشنودی ۴۰۳؛ رضا ۴۰۴؛ تسلیم ۴۰۷؛ فصل ۲۶: حُزن ۴۰۸؛ فصل ۲۷: بی‌اعتمادی ۴۱۰؛ توکل ۴۱۰؛ فصل ۲۸: ناسپاسی (کفران) ۴۱۵؛ شکر ۴۱۶؛ فصل ۲۹: جزع (بی‌تابی) ۴۲۳؛ صبر ۴۲۴؛ فصل ۳۰: فسق ۴۳۴؛ طهارت ۴۳۴؛ نماز ۴۳۶؛ ذکر ۴۴۳؛ دعا ۴۴۴؛ تلاوت قرآن ۴۴۵؛ روزه ۴۴۸؛ حج ۴۴۹؛ زیارت مشاهد ۴۵۲

پیش‌گفتار

در ترجمه کتاب جامع السعادات - که با عنوان علم اخلاق اسلامی در سه جلد تاکنون بارها به چاپ رسیده است - یک منظور این بود که دانشجویان دانشگاه‌ها بتوانند در درس «اخلاق اسلامی» از آن استفاده کنند. از آنجا که در درسی که در یک نیمسال تدریس می‌شود آموختن و فراگرفتن سه جلد کتاب میسر نیست، بعضی از دوستان پیشنهاد کردند که این سه جلد در یک جلد خلاصه شود به صورتی که از جهت کمیت درخورتر و از لحاظ کیفیت منظم‌تر باشد. این پیشنهاد علاوه بر درس عمومی «اخلاق اسلامی» برای دیگر درس‌های مربوط به اخلاق اسلامی از جمله «اخلاق در تفکر اسلامی» (در رشته فلسفه) نیز بجا و مفید به نظر رسید، و گذشته از این، برای بسیاری از کسانی که خواستار مطالعه علم اخلاق اسلامی‌اند و فرصت خواندن سه جلد را ندارند، نیاز به فراهم ساختن زبده و گزیده‌ای از آنها احساس شد. به خصوص که در اصل کتاب برخی از مطالب به تفصیلی نه چندان لازم، آمده است و با حذف یا خلاصه کردن آنها چیز قابل توجهی از دست نمی‌رود، و چون مؤلف به منظور استشهاد برای سخنان خود روایات متعددی نقل کرده که متن بعضی مفصل و مضمون برخی مکرر و بعضی احیاناً ضعیف به نظر می‌رسید، گزینش آنها نیز موجه می‌نمود.

به این دلایل، مترجم کتاب این تلخیص را مفید دید و به آن همت گماشت تا دانشجویان را بیشتر به کار آید و همگان را مطالعه علم اخلاق آسان‌تر و ممکن‌تر باشد. روشن است که چون در غالب مطالب، روایات متعدد نقل شده است، فراگرفتن همه آنها در درس ضروری و الزامی نخواهد بود. این نکته نیز قابل ذکر است که ترتیب فصول به نظمی غیر از آنچه در اصل کتاب دیده می‌شود درآمده و با مطالعه این کتاب نیازی به توضیح و توجیه نظم تازه نیست. امید هست که این برگزیده نیز مورد توجه علاقه‌مندان و طالبان مطالعه اخلاق اسلامی قرار گیرد.

آذر ۱۳۶۷

سید جلال‌الدین مجتبری